

Grát ikki mammann

Røða eftir Rigmor Dam í sambandi við avdúking av standmynd av Petur Mohr Dam í Skopun hin 27. apríl 2019

Góðu tit øll, sum eru savnað her í dag, nú standmynd av abba-num, Petur Mohr Dam, verður avdúkað.

Ein dagin, tá eg var suðuri í húsinum hjá Dam á Tvøroyri, fann eg eitt gamalt bræv. Gult og falmað, dagfest hin 20. august 1916 í Skopun.

Brævið lá millum mong onnur brøv og skjøl har suðuri – spor frá einum langum livaðum lívi. Til okkum eftirkomarar at lesa og vónandi eisini at læra av.

Eg fari at loyva mær at lesa nøkur brot upp úr brævinum, tí tað lýsir rættiliga væl bakgrundina fyri, at hin ungi Petur Mohr Dam longu sum blað-ungur fór so heilhjartaður inn í sosialistiska frælsisstríðið, ja, í sjálvan klassakampin. Ein kamp, sum hann gekk á odda í líka til hann dróg sín síðsta anda 70 ára gamal hin 8. november 1968.

Kæru áhoyrarar

Komið tit nú við mær aftur í søguna, aftur til støduna!

Tað er knøpp vika síðan, at ungi Petur Mohr Dam í Skopun fylti 18 ár. Hann hevur dyppað fyllipennin fyri at orða eitt bræv til sín kæra farbróður, Jóhan Chr. Frederik Dam, kongsbónda við Sjógv í Kollafirði, sum eisini er tinglimur fyri Sambandsflokkin.

Ørindini eru greið: Hann vil hava farbróðurin at hjálpa sær at orða eina umsókn um einkjustuðul til mammu sína, sum nú í skjótt 10 ár hevur sitið óarbeiðsfør einkja við seks børnum.

18 ára gamli Petur skrivur:

“Kære farbror

...Moder og vi aller takker eder hjerteligen for eders interesse for at hjælpe os at kunne komme til at gøre brug af loven om Understøttelse af Børn af Enker, hvilken ingen trænger hårdere til end vi... De oplysninger, som farbror ønsker i henhold til loven... gives uden forbehold, enskøndt at vi næsten skammer os med at opgive vores sande

Petur Mohr Dam og konan Ragnhild, fødd Strøm, á veg í veitslu

økonomiske forhold, så elendige de ere.”

Leggið tykkum her í geyma orðini “vi skammer os”, tí tey venda vit aftur til!

Góðu skopuningar, góðu áhoyrarar

Tá ið Gerhard Lognberg ringdi til mín herfyri og vinarliga heitti á meg um at bera tykkum eina heilsan, nú standmyndin av abba, Petur Mohr Dam, fór at verða avdúkað, takkaði eg sjálvandi fyri álitid. Og eg lovaði at siga nøkur orð, bæði vegna familjuna, sum í stórum tali er savnað her í dag, men eisini sum hugsjónarliga samsint javnaðar-fólk.

Søgan um Petur Mohr Dam er tíverri ikki skrivað enn, so lítið er at finna um hansara lív og bakgrund. Tí eru vit takksom, at tit skopuningar við hesi standmynd, vilja virða hans minni. Tí tað var her á plássinum, at frælsisstríðsmaðurin gekk í skúla, her hann spældi í bø og møl, gekk til handa og tók til sín holla andaliga og mentanarliga fæði.

Í Sosialinum skrivur andsfelagin Heðin Brú føðingardagsheilsan til P. M. Dam á 65 ára degnum soleiðis um umhvørvið her í oynni, sum var honum til miklan íblástur í uppvøkstrinum: “Táið hann (P. M. Dam, red.) var ungur, var á Sandoyinni ein rik og andlig veking: - A. C. Evensen, J. H. Poulsen, Jóhan Hentze, Mass Andr. Winther, Waldemar Dalsgård, Anna Maria Poulsen og fl. Øll av fríggjardastu og hjartaheitastu talsmonnum fyri tí ungu tjóðskaparrørsluni –

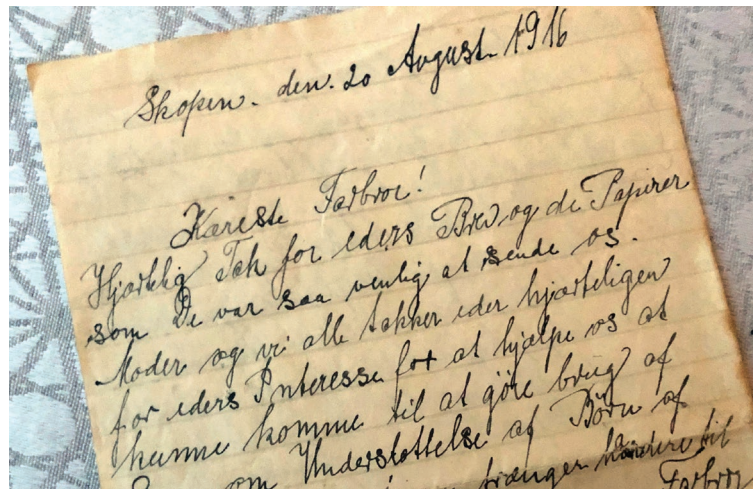
háskúlamyndað, livandi vakinn fyri øllum, sum hendi í tíðini, bæði burtur og heima. Á hesum jørðildi, sigur Heðin Brú, fór tíðliga at ríva fyri hesum viðhvama dreinginum, tokkin til land og fólk, til “et jævnt og muntert, virksomt liv på jord...”.

Men tað var eisini her, hann møtti vónleysa veruleikanum hjá teimum, sum onki áttu. Hjá teimum sjúku og veikum, teimum gomlu, einkjunum, foreldra- og fæloysingum.

Vit skulu rættiliga langt aftur í tíðina, tí abbi hevði verið 120 ár í dag.

Skopun var lutfalsliga ung niðursetubýgd, og skopuningar høvdu ikki somu inntøkmøguleikar sum gomlu markatalsbygdin. So bygdafólkið var tá, eins og í dag, einamest fiskafólk, sum livdu av tí, sum havið gav – at fiska, selja og keypa – og so ein jarðarlut til kúnna og nøkur epl. Tað var tað.

Men Skopun var eisini ein bygd, sum vegna sín unga aldur hevði eitt leysari tilknýti til statisku bóndamentanina, har stórbóndin ráddi, meðan hin ognarleysi lat sína arbeiðsmegi á sjógv og landi, og lítlan móguleika hevði fyri at lyfta seg og síni upp í ljósið og fram á leið. So, eins og onnur niðursetupláss dróg Skopun til sín tey ognarleysu, men vónríku; tey, sum brutu upp úr nýggjum – sum eitt lítið Amerika. Slík pláss eru spennandi at byggja upp, men eisini viðkvom fyri sosialari neyð, serliga fyrstu árin, til fólkid hevur funnið fótafestið. Men móguleikarnir at vinna sær eydnuna eru sanniliga eisini til staðar.

Brævið, sum 18 ára gamli Petur skrivaði til farbróðurin, har hann lýsir støduna í barndómsheiminum, har mammann sat einkja við fleiri børnum

Rigmor Dam, abbadóttirin, hevði leitað aftur í søguna, og kundi staðfesta, at tað var í Skopun at lunnar løgðust undir livsgerning P. M. Dams

Millum ungu familjurnar, sum leitaðu sær suður um Skopunarfjørð síðst í fyrri öld vóru hjúnini Sára Maria og Óli Kristian Dam. Bæði vaksin upp í tí, sum vit í dag helst vildu rópt mentaðum heimum, hon av Heygum í Vestmanna og hann frá Sjógv í Kollafirði, á kongsgarðinum, sum eldri bróðurin hevði fest. Forrestin sami garður, sum Petur Mohr Dam av røttum skuldi festa eftir barnleysa farbróðurin, men mátti siga frá sær av heilsuávim.

Nýliga gift settust tey bæði niður sum handilsfólk her niðri á støðini, her tey keyptu og seldu fisk og handlaðu við vøru. Her fingur tey, ung og virkin, børnini sum perlur á rað – 1894, '97, '98, og 1902, '04 og '07. Ja, lívið var gott.

Men lagnan – og náttúran – kravdi sítt offur

Hin 14. mai 1907 lesa vit í Dimmalætting undir yvirskriftini “Havi tekur sín part, og tað er slúkið”: “Týsdagin 30. april

kvøldist ein Skopunarbátur við 3 monnum í Høddasundi. Allir umkomust: Óli Kristian Dam, keypmaður, ið hevur konu og fimm børn eftir. Prestjógvan, ið var einkjumaður, hevur 5-6 børn eftir. Hin triðji var ógiftur. Fleiri Skopunarbátar vóru á útiróðri tann dagin; men teir sjólætnu vóru í síðsta báti, streymurin var harður, og brim var uppií.”

Óla Kristian var farin á sjónum, og Sára Maria sat einkja við fimm smáum børnum millum 3 og 10 ár og tí sætta undir belti.

Hon hevði síðan mangan á munni, at Petur, sum tá var 8 ára gamal, skuldi verið við pápanum á sjónum hendan dagin. Men, tá ið maður hennara gjørdi seg til at fara avstað á morgni, helt hann sonin sova so søtan, at hann vildi ikki vekja hann.

18 ára gamli Petur skrivur víðari til farbróðurin:

“Vores årsindtægter er det os umuligt at opgive eller gøre et skøn over, da vores fortjeneste på grund af den store sygelighed